

devletlerin teknik örgütlenişi ile burjuva devlet örgütlenmesinden nitelikçe farklılıklar göstermemesi «devrim» kavramının aslı ögesi olan «eski devlet cihazının parçalanması» ve yerine artık «devlet olmayan devlet» tipinde bir siyasal yapının kurulması tezi üzerinde «gerçekçi» yorumları güçlendirdi. (Çin'de kültür devriminin hemen en önemli çıkış noktası, bu yoruma tepkide aranmalıdır.)

Çin Kültür Devriminin de amacına ulaşmadan sona ermesi ile birlikte işçi sınıfı ve devrim, devlet ve devrim ilişkisine ait olan yukardaki sorunlara çözüm bulunamayacağı yargısı yerleşiklik kazandı. ÇKP'nin «halk savaşı»ndan «Üçüncü Dünya»cılığa dönüşünde bunun en belirgin izini gördük

SBKP «realite»ye daha önce uymuştu. Her ikisi de artık sosyalist devrimi sosyalist ekiplerin iktidara gelmesi olarak kabul ediyorlar. Bu ise yine «realite»ye göre ancak aşamalı bir süreç sonunda gerçekleşir. Ve ayrıca ancak varolan siyasal düzenin içinde yer almakla mümkündür.

Yaşadığımız bunalımın her iki kutbunun özünde aynı olan bu yaklaşım, onların teorik tartışma, arayış dediğimiz şeyden nihai bu derece uzak olduklarını açıklar. Temel sorunların çözümünün, çağdaş olguların teorisinin derin temelleri ışığında ele almakla mümkün olduğuna artık inanmıyorlar. Bunun için böyle çabaları öfkeyle karşıyorlar. Onlar için çözüm varolan düzenin etkili politik ekonomik güçleri, kurumları ile yapılacak işbirliği ve ittifakların ilerleyen ya da «yükselen» çizgisi üzerinde bir yerlerdedir.

Her iki kutbun Türkiye'deki yansımalarının neden Marksist sol içinde sekter, suçlayıcı ve otoriter, oysa dışarıya karşı alabildiğine anlayışlı, «demokratik» olduklarını anlayabiliyoruz. Marksist sol içindekiler şu anda etkin politik güçler değil. Oysa örneğin bir CHP etkin bir politik güçtür, aşamalar stratejisi için böyle güçlere gerek vardır ve bu

yüzden de **Ürün**, çoğu Marksistten esirgelediği «ilerici» sıfatını CHP'ye vermekte tereddüt etmiyor ve yine onu bir dizi sosyalistte dağıttığı «anti-komünist» suçlamasından özenle muaf tutuyor. Ama elbette asıl sorun **Ürün**'ün anti-komünistlik gibi bir Marksiste yöneltebilecek en ağır suçlamayı nasıl yapabildiği ve nasıl olup da hemen tüm Türkiye Sosyalist Hareketini böyle niteleyebildiğidir.

«Anti-komünist»lik sağ veya sol sapma içinde olmak gibi Marksistler-İç tartışmalarda geçmesi olağan karşılanan bir niteleme değildir. Bu nitelemeyi yapmakla muhatabinizin tamamen karşıt bir platformda, Marksizme, onun politik hedefine aykırı ve düşman bir konumda olduğunuzu ileri sürmüş oluyorsunuz.

Böyle suçlamalar, suçlamayı yapandan çok şeyi kanıtlamasını ister. Ama bunu yapmazsa veya yapmaya hiç gerek görmemişse ya da bazı kavramları çarpıtarak, onları bilinçle bozmuşsa yalnızca bir iftiracı olarak kalmaz; savunur gözüktüğü parlak sözler altında nasıl bir anlayışa sahip olduğu da görülür. Suçlama ters teper.

Ürün çağımızda «anti-komünizm»ün iki özelliği olduğunu söylüyordu. Bunlardan ilki «Bilimsel Sosyalizmi toptan reddin yanı sıra onu sulandırmaya çalışmak» gibi teori düzeyinden tesbit edilen bir olgu.

Yapılan «analiz»e göre «ince anti-komünist»ler teoriiyi «sulandırmakta»dır.

Ürün'ün, C. Yılmaz'ın bu deyimden ne anladığı yazıda yok. Bu bakımdan üzerinde durmaya çağız. Ancak Türkiye Sosyalist Hareketi içinde butunanlar herhalde bu «sulandırma» işini kimlerin bihakkın yaptığı konusunda elbette düşüneceklerdir.

Aslında **Ürün** ve C. Yılmaz'ın Marksist teori konusundaki bu beyanları sırf formalite gereği. Onların birilerine anti-komünist derken kullandıkları asıl ölçü SBKP'ye alınan tavır. SBKP'yi şu veya bu biçimde eleştirdiniz mi «anti-sovyetizm» yapmış oluyorsunuz, «Sovyetler Birliği düşman-

lığı» ile yaftalanıyorsunuz. İçinde yaşadığımız dönemde ancak Marksist kılıfına girmiş fillisten böyle düşünebilir. Ancak böyle birisi Marksizmin eleştiri kurumuna verdiği önemin kendisine vız geldiğini kabul edip, her türlü eleştiriye «düşmanlık» olarak niteleyebilir.

SBKP'nin tezlerini ve uygulama biçimlerini eleştirdiniz mi «anti-sovyet», «Sovyetler Birliği düşmanı», ÇKP'yi eleştirdiniz mi «Sosyal-faşist ajanı» v.b. bir şeyle niteleniyorsunuz. Tezgâh böyle kurulmuş. Bunalımların, öfke ve geleceğe inançsızlıkla biçimlenen suni zıtlıkların tezgâhi bu. Eleştirmek yasak.

Eleştirmek yasak ama öte yandan tüm Dünya Sosyalist Hareketini gitgide daha derinden etkileyen bunalım sürüyor. İnsanlar; sosyalizm için savaşa içtenlikle katılmak isteyenler ve bunun yanında henüz bilincine varamadıkları sıkıntı ve yoksulluklar içinde kapitalizmin, sınıfı toplumun gitgide sıkışan çemberlerinde ezilen insanlar düşme kalka bir arayışı sürdürüyor.

Bunlar sürüyor ama öte yanda tarihi misyonu bu arayışı sınıflı toplumların bu derin bunalımını çözüme kavuşturmak olan Uluslararası Sosyalist Hareket, tarihinin en ağır bunalımına giriyor. **Ürün** dergisi bütün bunları «burjuvazinin yöntemlerine» bağlıyor. Ve bize neden bu durumdayız sorusunu yasaklamaya kalkıyor.

Yalnızca gülünç değil, düşündürücü ve tehlikeli de bu. Yanılmaz otoritelerin her şeyi hepimizden daha iyi bildiği ve hikmetlerinden sual olunmayanlara sorar gibi bakmanın bile «düşmanlık»la niteleneceğini varsayan bir anlayış, sosyalizmin politik hedefiyle taban tabana karşıt bir anlayış demektir.

SBKP ve ÇKP eleştirilmelidir. Eleştiri kuraları içinde yapılan eleştiri, ancak Marksizmin zafetine hizmet eder.

Ürün ve temsil ettiği eğilim, 1970 ortalarının toplumsal politik konjonktüründe kendilerini oldukça memnun eden bir konuma sahip oluverdiklerini gördü-

ler. Türkiye Sosyalist Hareketinin hemen tümüne en ağır suçlamaları yöneltilirken bu konularının geçici güveninden de cesaret alıyorlar.

Ama şu var ki bu anlayışımızla, bu «politikacı» mantığımızla çok süremezsiniz. Veya belki bazı kurumlarda sizin için yeterli varlığımız sürebilir ama bunun o kurumlar içindeki devrimci potansiyellerin engellenmesine, kısırlaştırılmasına yol açacağı hemen şimdiden görülüyor. İşçi sınıfını olsun, öbür toplumsal güçleri olsun otokrat bir mantığın içinde bir fizik güç, bir politika aracı olarak gören yaklaşımımızın başka bir sonuç vereceğini düşünmek fazlasıyla iyimser olmaktır.

Ürün ve savunduğu eğilime ve özünde ondan farklı olmayanlara karşı Türkiye Sosyalist Hareketi, yalnızca SBKP, ÇKP, şu veya bu Komünist Partisi'ni değil, hepimizi içeren geniş kapsamlı ve derinliğine bir eleştiri yapılabildiği ölçüde, karşılaştığı teorik, pratik sorunları çözmek, varolan bunalımı aşmak imkânını edinebilecektir. Bunca deneyin sonunda artık açıkça görülmesi gereken tek çözüm buradadır çünkü.

Yazımızın bu en son bölümünde **Ürün** yazarı C. Yılmaz'ın **Birikim** hakkında söyledikleri üzerinde kısaca duracağız.

C. Yılmaz'a göre **Birikim** «tek belirleyici çizgisi anti-Sovyetizm olan» gruba dahilmiş. (**Ürün**, sayı 34, s. 8). Bu tanımlamaya cevap bile vermeye değmez. C. Yılmaz yalnızca **Ürün** dergisi okurlarını bilince kandırması olur o kadar. C. Yılmaz ayrıca **Birikim**'in «Mahçup Maocu» olduğunu da söylemektedir. Herhalde siyasal anlayışının bir gereği olarak, kendisinden ayrı düşünen herkesi dilediği sıfatla anmaya hakkı olduğunu sanıyor. **Birikim**'e «Mahçup Maocu» demekle C. Yılmaz yalnızca kendisine, bu sistemli cehaletine güldürmüş olur.

C. Yılmaz, **Ürün** okurlarına **Birikim**'in «kendini Althusserci 'yapısalcı' ilan ettiğini» pervasızca söyleyebiliyor. **Birikim**'de böy-

le bir ilanın yapılmadığı C. Yılmaz için hiç de önemli değil. O, **Birikim**'i karalamak ve böylece kendi acınası yetersizliğini örtmek peşindedir. Bu bakımdan açıkça yalan söylemekten başka yolu yok.

Birikim'e yapısalcı diyenler yakında bu dergide sözkonusu akımın bir eleştirisini bulacaklar. Pek ummuyoruz ama C. Yılmaz gibileri şimdiye kadar gidildikleri bir dedikodu motifini yitirmiş olurlar. Bu güne değin Türkiye'de pek az kişinin anlamını bildiği bazı kelimelerin ardında tezvirat yapanlar böyle açıklıklardan hiç hoşlanmazlar. Puslu havaların adamı, kullislerin politikacılarıdır bunlar. Kimseler bir şey bilmesin isterler. Çünkü ancak böylece o çok sevdikleri «üst» konumunu koruyabilirler ve oradan «tabandakilere» istedikleri her şeyi yutturabilirler.

Birikim ve yazarlarının Althussercilikle ilişkisini merak eden, dergimizin 1., 4. ve 25. sayılarını okuyabilir. Bir FKP üyesi olan ve partisinin «proletarya diktatörlüğünü terk» kararına karşı çıkan ekip içinde yer alan Althusser'in kendisi herhangi bir «cilik» yaratma peşinde koşmayan saygın bir komünisttir. **Birikim**'e «Althusserci» deyip, Althusser'i bilmeyen içten sosyalistlere, sanki bu adam Marksizmden ayrı bir akımı temsil ediyormuş izlenimini vermek, ancak C. Yılmaz ve onun gibilerinin ahlakî ölçülerine sığar.

Birikim konusunda söyledikleriyle C. Yılmaz'ın, kendileriyle aynı düşünen herkesi «anti-komünistlik»le suçlayan «ana-jiz»inin temelden sakat ve tahriفة dayalı olduğunun yanısıra ahlâki açıdan da derin zaafı olan bir kafanın ürünü olduğu iyice gözüküyor.

Bunlar ise örneğine ülkemizde sık rasladığımız «politikacı» tipinin uygulamalarıdır. Böyle tipler varolan düzen içinde kendilerine elverişli bir konum bulabilirler ama herhalde Sosyalist Hareketin esenliği, böyle anlayışları etkisiz hale getirmekle mümkündür.

MEHMET H. DOĞAN'IN ATILLA ÖZKIRIMLI'YA CEVABI

Atilla Özkırmı'nın **Birikim**'de yayımlanan (Mart 1977) «Mehtmet H. Doğan'ın Bir Eleştirisi Üzerine» adlı yazısı şaşırttı beni. Yazıdaki öfkeli, yer yer aşağılayıcı, ders verir edayı Özkırmı'nın bugüne kadar alıştığımız ağırbaşlı, haktanır ve bir öfke bunalımına kapılıp aşırılıklara saplanmaktan kaçınan tavrına yakıştıramadım doğrusu. İstanbul edebiyat çevrelerinden uzak olduğum için; bu çevrelerdeki çoğu kişisel çekişmelerden kaynaklanan gruplaşmaları, gruplar arası çatışmaları ve yan tutmaları bilemediğim için, Özkırmı'yı böyle «celâllendiren», bir eleştirinin sınırlarını aşır bir saldırıya sürükleyen nedenin ne olduğunu anlayamadım. Öğrenmek de istemiyorum. Ola ki bir gün, yazısında söylediği şeylerin değil de söyleyiş biçiminin yakışıklılığını, çirkinliğini kendisi anlar Özkırmı.

Yazısındaki bazı yanılgıları, Özkırmı gibi öfkenin tuzağına düşmeden serinkanlıkla göstermeye çalışacağım:

Özkırmı, Aysel Özakin'in **Sessiz Bir Dayanışma** adlı kitabı üzerine yazdığım eleştirinin girişinde Engels'den yaptığım bir alıntıda kaynak göstermediğimi büyük bir suçmuş gibi altını çizerek belirtiyor. «Kaynak göstermemekle okurların denetiminden kaçıyor» demeye getiriyor. Oysa Engels'in, «Yazarın görüşleri ne kadar gizli kalırsa eser için o kadar iyi olur» sözleri o kadar ünlüdür, o kadar sık anılır ki, kaynak göstermek gereksizdir bir yerde. Tıpkı Balzac hakkındaki düşünceleri, ya da «bilinçlilik hayatı değil, hayat bilinçliliği belirler» sözleri gibi... Lenin'in «Devrimci teori olmadan, devrimci pratik de olmaz» sözleri gibi. Bu gibi alıntılar, konuya bilraccık yakınlığı olan kişilerce, nereden alındığı, ne anlama geldiği, doğru aktarılıp aktarılmadığı bir bakışta anlaşılabilen şeylerdir. Uzağa gitmeye gerek yok: Lukacs'ın şu son günlerde ya-

Yıllanan Avrupa Gerçekçiliği adlı uzun incelemesinde yazar, Marx'dan, Engels'den, Lenin'den, Feuerbach'dan, ayrıca Balzac, Zola, Stendhal, Tolstoy, Gorki... v.b. birçok romancının romanlarından bir yığın alıntı yaptığı halde bir tek dipnota raslamayız sayfalarda. Bir bakıma, yazarla okurun birbirine olan karşılıklı güvenidir bu.

Gelelim Engels'in, «Yazarın görüşleri ne kadar gizli kalırsa eser için o kadar iyi olur» sözlerine. Bu yargı özellikle gerçekçi edebiyatta öylesine genel, öylesine yaşa niteliğinde bir yargıdır ki, söylendiği bağlamla birlikte (Margaret Harkness'in *City Girls* romanı) verilmesi bile aynı anlama gelir, aynı gerçeğe çıkar. Gerçekçi romanın, hikâyenin başarısının birincil koşuludur bu tavrı. Yazımda da söylediğim gibi bilimsel bilgi ile sanatsal bilginin sınırını. Bizde de bir zamanlar eleştiride çok kullanılan, «romancı satırların arasından başını çıkarıp söylev çekmemeli» kuralı, Engels'in yargısının bir başka türlü söylenişi değil midir?

Ayrıca, «yazarın görüşlerini gizlemesi» gerektiği kuralını, Özkırımlı'nın ileri sürdüğü gibi «yazarın toplumsal gerçekliği yansıtmakta yansız kalması» gerektiği anlamında kullanmadığı mı, yazımdaki şu cümleler dikkatle okunursa anlaşılacaktır:

«Sanatçıya, insanlara söylenecek şeyi buldurtan da, hiç bir zaman tek başına akıl gücü, gözlem gücü ya da doğrudan yansıtması değildir. Sanatçının dünyayı, olayları yorumlayış gücü; gördüklerinden, yaşadığından bir bireşime, çağının verilerine, çağının gerçekliklerine ters düşmeyen bir bireşime varma yeteneğidir... Engels, yazardan, okurunu, göstermek, anlatmak istediği şeyin özüne, kaynağına götürmesini, bilinçle kavranır bir duruma getirmesini bekliyor.»

Sanırım yansızlık'la nesnellik terimlerinin birbirine karıştırılmasından doğan bir yanlış var ortada. Romancıdan, hikâyeciden beklediğim şey, gerçeklik karşısında yansız olması değil, nes-

nel olmasıdır. Nesnellik tanımını, bu kez kaynak da göstererek, belirtelim:

«Nesnellik: Maddecî diyalektik'in ve onun yanısıra bilimsel araştırmanın —önergelerin, teorilerin, vb., sözkonusu nesnelere ya da nesne alanlarıyla örtüşmesini sağlamayı ve önergelerin, teorilerin, vb. içinden özne düşünceleri, arzuları, önyargıları uzaklaştırmayı amaçlayan— yönetsel isteği...» (Marksçı-Leninçi Felsefe Sözlüğü, s. 202, Konuk Yayınları, 1976)

Engels'in, Balzac'ı örnek göstererek yazardan istediği de bu tür bir gizli kalıştır. Benim, Aysel Özakin için «yazar, Engels'in deyimiyle 'gizli kalmayı' bilemiyor» derken kastettiğim şey budur; yazarın, «öznel düşüncelerini, arzularını, önyargılarını uzaklaştırmayı» başaramadığı düşüncesidir.

Hikâyecinin bu davranışının gerçekliği nasıl çarpıtıldığını görelim şimdi de ve Özkırımlı'nın ileri sürdüğü gibi Engels'den aldığım cümleyi «karşıt tezi savunmak, kendi düşüncemin ya da tavrımın doğruluğunu kanıtlamak amacıyla» kullanıp kullanmadığıma bakalım.

Engels, «Gerçekliğin, ayrıntıların gerçekliğinden başka, tipik durumlarda tipik kişilerin gerçeğe uygun şekilde gösterilmesi» demek olduğunu söyledikten sonra Harkness'in *City Girls*'ünde anlatılan işçi sınıfının, «Kendini kurtarmayı ve hatta kendini kurtarmaya kalkışmayı bile beceremeyen, edilgin bir kitle olarak» görüldüğünü belirtir ve şunları ekler: «Onu sefil yoksulluğundan kurtarma yolunda bütün çabalar, dışardan, yukarıdan geliyor. Bu 1800'ler ve 1810'ların, Saint Simon ve Robert Owen zamanının bir betimlemesi olabilir, ama aşağı yukarı elli yıldır savaşan proleteryanın çoğu kavgalarına katılabilme şerefini kazanmış ve bu zaman boyunca proleteryanın kurtuluşunun, işçi sınıfının kendi hedefi olduğu ilkesine göre hareket etmiş bir adam, 1887'de durumun böyle olduğunu kabul edemez.»

Özakin'in, «Küçük Şehrin So-

ğuk Geceleri» adlı hikâyesinde, Ali'nin evlenme izninin üç günden bir haftaya çıkartılması bahanesiyle işçilerin patrona karşı bir direnişi başlatma çabalarının inandırıcı olmadığını, bugünkü gerçekliği yansıtmadığını söylerken düşündüğüm buydu. Günümüz işçi sınıfının mücadelesi bu ölçüleri çoktan aşmıştır. 1940 - 1950'lerde kaldı artık bunlar. Grev, toplu sözleşme, sekiz saatlik iş günü, ücretli izin... v.b. haklarını çoktan almış bir işçi sınıfı için güncel ve tipik bir direniş olamaz bu.

Yazımda olduğu halde dergiye giremeyen bir paragraftan söz etmek isterim burada. Özkırımlı, dilerse, *Sanat Dergisi*'ne uğrayıp bu söylediklerimin gerçek olup olmadığını denetleyebilir.

«Oysa yalnızca Ali'nin...» sözleriyle başlayan paragraftan hemen önce şunları söylüyordum: «İşçi sınıfı hareketinin bugün yurdumuzda ulaştığı boyutlar günlük yaşamımızda capcanlı bir gerçeklik olarak ortada durup dururken, sorunun böyle zayıf, böyle ilkel bir tabana oturuluşu işçi sınıfının sendikal hareketinin bugün ekmek kavgasını —ekonomik amacı— çoktan aşmış politik amaca yöneldiği gerçekliği gözden kaçırıldığı için anlatım, çağdışı bir ouvrierisme'e dönüşüyor kaçınılmaz biçimde.»

Görülüyor ki, benim «gerçeği çarpıtma» dediğim şeyle, Özkırımlı'nın bana zorla maletmek istediği «Özakin, Ali'yi sınıfsal özünden soyutlasa gerçeği saptırmamış olacak» anlayışı arasında en küçük bir ilinti yoktur. Ben Ali'nin sınıfsal özünden soyutlanmasını değil; olsa olsa, güncelliğini ve gerçekliğini çoktan yitirmiş bir bağlamın içinde verilmek yoluyla inandırıcılığını yitirmiş duruma düşmemesini istiyordum.

«Kazaya Uğrayan Mutluluk» hikâyesinde gerçeğin çarpıtılışına gelince, ben de aynı şeyi, hikâyenin yeniden okunmasını öneremeyim. Bu yazının, bu derginin okurlarının çoğu o konforlu ve emniyetli denen otobüslerle yolculuk eden sınıftan insanla-

rıdır, yani çoğunlukla orta tabaka insanları. Sorarım, kendilerini bulacaklar mı, otobüs yolcularının betimlendiği o sayfalarda? «Hayatları hep hazırlanmakla: bayrama, misafirlikle, okullara, işlere, yolculuklara hazırlanmakla geçen insanlar» mıdır bu otobüs yolcularının tümü? Ya da «yolcuların hepsi yıkanmış, temiz elbiseler giymiş; paketleri, kutuları temiz; birbirlerinin haklarına saygılı, sakin; kapılardan girerken, çıkarken birbirlerine yol veren; isteklerini hostese rica ederek bildiren; gülümsemeleri bir kelebek olup, dudaklara konup konup uçan insanlar» mıdır? Ya kendi insanımızı, kurumlarımızı tanımlıyoruz, ya da şoförlerle, hostesiyle, yolcularıyla aydan gelmiş insanlar bunlar. Ama eleştirimde de söylediğim gibi, yazara ve Özkırımlı'ya göre bu insanların, bir köylü çocuğunu ezen Mercedesli karı-kocayı köylülerin elinden kurtarabilmesi için, «konforlu ve emniyetli» otobüslerde denize, dinlenmeye giden daha üst tabakadan insanlar olması gerek. Burada zıtlastırılmak deyimini, bu iki grup insanı: köylülerle otobüs yolcularını birbirinin tam zıddı iki ayrı uçta toplamak anlamında kullanmıştım yazımda. Oysa Özkırımlı, nasıl bir mantıkla anlatabilirdi, nasıl bir mantıkla anlatabilirdi, nasıl bir mantıkla anlatabilirdi gerçeğini yadsıdığı anlamını çıkarıyor bundan. «Cephe Hükümeti'nin Millî Eğitim Bakanlığı'nın buyruğuyla sosyoloji kitabı yazarlar bile 'sınıflı toplum' gerçeğini kabullendikten sonra...» diyor. Özkırımlı böyle bir insan olmadığını bilmez mi? Ayıp şeyler bunlar. Eski deyimiyle «mugalata», ya da frenkçesiyle demagoji derler buna.

Özkırımlı'nın sözünü ettiği asıl «zıtlastırma», insanları dış görünüşlerine bakarak, önceden saptanmış kalıplara sokma işini hikâyecinin kendisi yapmaktadır. Benim karşı çıkmam buna. Bu hikâyenin gerçekçiliği konusunda sorulacak başka sorular da var: Otobüs «konforlu ve emniyetli» olmasaydı, yolcular başka türlü mü davranacaklardı? Açıkçası, çocuğu çiğnemekle ne

derece suçlu olurlarsa olsunlar iki insanın taşlarla, çapalarla öldürülmesine seyirci mi kalacaklardı? Daha da ötesi, kendileri de mi katılacaktı bu linç olayına? Bu sorulara verilecek karşılıklar büyük bir ihtimalle «hayır» olacağı için, otobüstekilerin yalnızca dış görünüşlerine bakarak birbirinin benzeri kuklalar gibi anlatılması gereği de ortadan kalkar.

Özkırımlı, benim «bilinmez hangi önyargıyla hikâyeciyi «harcamaya» kalktıgımı yazıyor. Eleştirinin adı ne zamandan beri «harcama» oldu, bilemiyorum. Yazar, kalkıp benim eleştirimin yanlış olduğunu söyleyebilirdi, bulduğu yanlışlıkları gösterebilirdi, herkesin hakkı var buna. Ama «tahrif» gibi, «harcama» gibi kelimeleri kullanırsa benim de ona şu soruyu sorma hakkım doğmuş olur: «hangi amaçla harcama yapmışım hikâyeciyi?» Bu soruya, «bilinmez hangi önyargıyla» gibi belirsiz, üstü kapalı bir cevap vermek dürüstlüğüye yakışmaz.

«Aysel Özakin, daha ilk yazdıklarından beri ilgiyle izlediğim, önemseydiğim bir yazar» derken gerçeği söylüyordum. Özkırımlı'nın ya da bir başkasının buna inanıp inanmaması o kadar önemli de değil benim için. «Sessiz Bir Dayanışma» karşısındaki tavrımın, herhangi bir edebiyat eseri karşısında bir eleştirmen olarak takınacağım tavırdan değişik olduğunu sanmıyorum. Hem bir nedeni de olamaz bunun.

Özkırımlı'nın yazısının sonuna giderayak ilaştırdığı, açıklamadığı için çoğu kimsenin anlayamayacağı bir suçlamaya geleyim şimdi de. Yıl içinde bir dergide çıkmış bir yazısından, bir yıllıkta alıntı yapmışım ve kendi görüşüme uygun bir biçimde kullanmışım bunu. Niye açık açık yazmaz Özkırımlı? Yazısını biraz daha uzatıp, kendisinin hangi sözlerini çarpıtıldığını da açıkça gösterebilirdi.

Olay şu: Özkırımlı, TDK ödülleri değerlendirilen bir inceleme yazdı yıl içinde. (*Sanat Dergisi*, sayı 199). Şiir ödülünün, Hilmi Yavuz'a verileceğine yılın başın-

da kesin gözle bakılırken, Hilmi Yavuz'un bir gazetede yazısında «geçmiş kültürümüzü değerlendirebilmek için okullarda Arap harflerinin öğretilmesini önermesinin ödülü yitirmesine yol açtığı» yazdı. Nesin Yıllığı 1977'de, 1976'da Şiirimiz yazısını hazırlarken, TDK ödülleri konusunda buna da değindim ve Özkırımlı'nın bu iddiasını kendi sözleriyle aynen aldıktan sonra şunları ekledim:

«Bu sav doğru olabilir de, olmayabilir de. Fakat en azından, 1976 yılı TDK şiir ödülünün isabetsizliği üzerinde birtakım yorumlara yol açtı ve Hilmi Yavuz'un kitabını ödüle lâyık görenlerce benimsendi.» (Nesin Yıllığı 1977)

Özkırımlı'nın bu iddiasının birtakım yorumlara yol açtığı yalan mıdır? Hilmi Yavuz'u ödüle lâyık görenlerce benimsendiği yalan mıdır? Yazımda bu gerçekliği saptamakla —üstelik iddianın doğru olup olmadığı üzerinde fikir yürütmeksizin— Özkırımlı'ya nasıl bir haksızlıkta bulunmuş oluyorum? Yoksa Özkırımlı bunları yazmadı mı bir dergide? En azından, bu iddaiyi, başkasının fikri değil kendi fikri olarak ortaya atarken bu türlü yorumlara uğrayacağını bilmiyor muydu?

Bir de aynı yıllıkta, Necatigil'in *Sevgilerde* adlı, şiirlerinden seçmeler kitabına Doğan Hızlan'ın yazdığı sunuyu Konur Ertop'a «maledivermek» gibi büyük (!) bir suçum da var, Özkırımlı'ya göre. Basit bir yanlışlığı, basın diliyle bir «atlamayı» bu kadar büyültmenin ve bir suçlama konusunu yapmanın anlamı ne olabilir?

Yıllıktaki incelemeyi hazırlarken, *Sevgilerde* adlı kitap elime geçmemişti. Kitap üzerinde, Sabit Kemal Bayıldırın'ın önce *Soyul'da* (Temmuz 1976), sonra *Varlık'ta* (Ağustos 1976) yayımlanan bir yazısındaki bilgileri bir haber niteliğinde aktardım Yıllık'a. Bayıldırın, yazısının birkaç yerinde sunuş yazısını Ertop'un yazdığını söylüyordu. Belli ki bir dalgınlık. Bütün suçumuz bu! Soyuc yazısını Konur Ertop'a «maledivermek»le neyi amaçlamış o-

labiliriz? Basit bir atlamadan öte gitmeyen bu yanlışlıktan Doğan Hızlan ne yitirir; bizler ve Konur Ertop ne kazanırız, kitap ve sunuş yazısı ortada durup dururken? Hiç.

Ama bir şey kazanan birisi varsa, bu da Atilla Özkırımı'dır. Kazandığı da ne? Geçici bir yeniği duygusu. Kutlu olsun kendisine.

MEHMET H. DOĞAN

DEĞİNMELER

M. H. DOĞAN'IN CEVABI ÜZERİNE

M.H. Doğan'ın bir eleştirisi üzerine yazdığım yazıda (Birlikim s. 25). Aysel Özakin'in hikâyelerini «daha ayrıntılı inceleyeceğimi» belirtmiştim. Kitap çalışmalarını nedeniyle geçen sayıya yetiştiremedim sözkonusu incelemeyi. Bu sayı için hazırlanırken M.H. Doğan'ın cevabı geldi.

Sayın Doğan daha yazısının girişinde gruplaşmalardan, gruplar arası çatışma ve yan tutmalardan söz ederek bu kez de beni harcadıktan sonra, bir bilge tavriyle, «serinkanlılıkla» yanılgılarımı göstermeye çalışacağını ekleyip, yazısının bir yerinde celebrice «mugalata» yaptığını ya da batılılaşarak «demagoji»ye saptığını söylemekten kendini alamıyor. Bir «tartışmayı» başlatıyor; kendi düşüncelerini geliştirerek, bana sorular yönelterek karşılık vermeme imkân sağlıyor.

Ama hayır, tartışmaya girmeyecek, bu konuyu burada kapatacağım. Yeni bir şey söylemiyor Doğan. Bense aynı düşünceleri değişik kelimelerle yinelemenin yararına inanmıyorum. Hele Ahmet Midhat Efendi üslubuyla tartışmanın...

Aysel Özakin'in hikâyeleriyle ilgili incelemeyi ise gelecek sayılara bırakıyorum. Bu yazışmaları bağlantısı olmasın, arası iyice soğusun diye... Çünkü ister istemez, adını anmasam da Do-

ğan'ın yargılarının tersini ileli süreceğim. Dedim dedili bir cevaba yol açacak belki bu da. Böylece kısır, tatsız bir polemik sürüp gidecek. Oysa yazılarımız ortada. Söylenen söylendi. (Birlikim'deki yazıma ek olarak bk. Cumhuriyet, 29 Ocak 1977).

Yalnız geçen yazıma bir ek yapmak istiyorum. Yazmaya başladığım incelemenin de giriş bölümüydü bu:

«Engels'in gerçekçilik tanımını hatırlayalım önce: **Bence gerçekçilik, ayrıntıların gerçekliğinden başka, tipik durumlarda tipik kişilerin gerçeğe uygun gösterilmesi demektir.** Sonra da işçi sınıfından kişilerin anlatıldığı ilk hikâyeyi, Küçük Şehrin Soğuk Geceleri'ni... Maden İşçisi Ali'nin düşününün konu alındığı hikâyede **tipik durum**, bir işçi arkadaşının Ali'ye verilen üç günlük evlenme izninin az olduğunu söyleyerek, iznin bir haftaya çıkarılması için onu kıskırtması, birleşerek bunun sağlanabileceğini söylemesi ve direnmeyi sağlamasıdır. Özakin'in bunu nasıl anlattığını bir yana bırakalım şimdilik. Karşı çıkılabilecek, zorlama sayılabilecek bir nokta üzerinde duralım. Bütün sorun bu noktada düğümleniyor çünkü. Üç günlük evlenme izninin gerçekliğe ters düşebileceği konusudur bu.»

Nitekim Mehmet H. Doğan da bunun üzerinde durarak, «Günümüz işçi sınıfının mücadelesi bu ölçülerden çoktan aşmıştır,» diyor ve **Milliyet Sanat Dergisi'**ndeki yazısından, herhalde uzun geldiği için dergi yöneticilerinin çıkarıldığı bir paragrafı anıyor.

M.H. Doğan gibi **ouvrierisme** benzeri terimlere başvurarak bir takım yargılar sıralamayacağım. Fikret Otyam'ın «Hasan Çelebi Demir Tesisleri'ndeki grevi konu alan «Yürü Bre Yalan Dünya» adlı raporundan iki bölüm aktaracağım yalnızca. İşte gerçeklik:

«Aldı sözü, grevci işçi Abbas Çalışkan:

«21 yaşındayım, sanat okulu mezunuyum, ağaç işleri bölümünden. Bu işe marangoz olarak girdim. İlk girişimde nisan-

di. Sabah altı, akşam altıya kadar çalışma vardı. (...) Akşama kadar harç karıyor, inşaatta çalışıyorduk, kimisinin ayağına çivi batıyor, kimisinin eline keser vuruyordu, tam on iki saat!.. Akşam altıda araba geliyordu, baş dönüyordu, biz yorgun argın kırkbeş dakikada, bir saatte evimize dönüyorduk. Eve varınca, ekmeğimizi doğru dürüst yemeden yatıyorduk.» (Cumhuriyet, 27 Şubat 1977).

Süleyman Çarpan:

«İki tane çocuğum hastaydı abi, burada cankurtaran vardı, ağır hastaydı abi, işverenden cankurtaranı istedik abi, vermediler.»

«Neydi bebelerin hastalığı?»

«Bilemedik abi!.. Maşımı alayım, çocuğumu Malatya'ya götüreceğim dedim, hayır nere gidersen git veremeyiz dediler.»

«Sonra?»

«Sonra. Sonra Malatya'ya kavuştuk, çocuk teslim oldu abi.»

«Anlamadım? Hangisi, iki çocuk vardı hasta?»

«İkisi de abi.»

«Anlamadım?»

«İkisi birden gitti abi! Birisi bir yaşındaydı, öbürü yirmi aylıktı.» (Cumhuriyet, 28 Şubat 1977)

M.H. Doğan'ın, yazısına girmediğini söylediği paragrafta öne sürdüğü düşüncelere gelince... Fethi Naci'nin deyişiyle «Doğrusu, hayli talihsiz satırlar bunlar.» Fethi Naci; M.H. Doğan'la ilgili olmayan, ama benzeri düşünceleri eleştiren yazısında şunları söylüyordu: «Çünkü sendikaya, toplu sözleşmeye, şuna buna rağmen, 1973 yılında yapım sanayisinde sekiz saat çalışan bir işçi ortalamaya bunun bir saat kırksekiz dakikasında kendisi için, kalan altı saat oniki dakikalık bölümünde de işverenler için çalışmaktaydı; bir başka deyişle, yaratılan yüz liralık bir değer için yirmi iki buçuk lirası işçilerin cebine girenken yetmiş yedi buçuk lirası egemen güçlerin kasalarına dolmaktaydı. Çünkü sendika gibi, toplu iş sözleşmesi gibi ekonomik mücadele araçları sömürüyü ortadan kaldıramaz.» («Happy End»

iyimserliği, **Politika**, 28.6.976).

Gerçeklik buysa, işçi sınıfının sendikal hareketinin bugün ekonomik amacı aştığı nasıl söylenebilir? Sonra nasıl ayırırınız bu iki amacı birbirinden? İşçi sınıfının yönetime ağırlığını koymasını, «ekonomik amacı» gerçekleştirmek için değil midir? Adı kapitalist olan bir düzende, işçi sınıfının ekmek kavgasını —ekonomik amacı— aştığını söylemek mümkün müdür? Sendika birliklerinin kapitalist düzeni sürdürmeye yönelik programlar sunan partileri destekleyeceğini açıklamaması ne zamandan beri işçi sınıfının gerçek siyasal eylemi sayılıyor?

Bu tartışmayı, kendi payıma burada kapatıyorum. Bir daha da dönmeyeceğim.

KİTAP NOTLARI

Bir kültür dergisinin asal görevlerinden biri de, şüphesiz yayımlanan kitaplarla okur arasında sağlıklı bir ilişki kurmak, okuru bu yolda bilgilendirmektir. **Birlikim**'in yöneticileri sürekli yazmamı isterken biraz da bu görevi üstlenmememi istemişlerdi benden. Ama severek benimsemiş olsanız da bu isteği, kimi güçlükler görevinizi düzenli bir biçimde yerine getirmenizi engelliyor. Düzensizlik içinde düzenli olmak zor.

İşte bu sayıdan başlayarak, kimi zaman aksayacağını bile bile, kitap notları genel başlığını gözden geçirmek fırsatını bulduğum kitapları tanıtmaya çalışacağım. Bu notlar, sözü edilen kitabın içeriğini okura iletme amacını güdüyor. Daha çok, şiir, hikâye, roman türleri dışındaki kitapları, ele aldıkları konu, bu konuyu işlemedeki yöntem, kısacası kapsamları açısından tanıtmayı amaçlayacağım.

Bir süre sonra, okumadığı kitapları eleştirmekle suçlanmak için **tanıtma** sözünün özelliğiyle altını çizerek bu açıklamayı yapmak gereğini duyuyorum. Bir kitabın önsözünü okuyarak, sayfa sayfa bölümlerine göz atarak ve kimi bölümlerini inceleyerek birkaç saat içinde o kitap

üzerine bir izlenim edinebilirsiniz. Tanıtma, bu izlenimin ürünüdür işte. Sözelimi, bir ansiklopedi satır satır okunmaz. Niteliği gereği zaten gerektiği anda başvurulan bir kaynaktır o. Ama bir ansiklopedinin kimi maddelerini okuyarak, o ansiklopedi üzerine fikir edinmeniz mümkündür. Bir edebiyat tarihi, bir monografi için de aynı şey sözkonusudur. Yazarın neyi anlattığı, hangi yöntemi izlediği kolayca saptanabilir. Verilen bilginin doğruluğunu bile denetleyebilirsiniz. Yalnız teorik kitaplarda aynı kolaylık sözkonusu değildir. O zaman da kendinizden fazlası bir şey katmadan, kısaca kitabın içeriğini özetleyebilir, edinilmiş bilgilerinizden yararlanarak önemini ya da değerini belirtebilirsiniz. Başkaca bir iddianız yoktur.

Kitap notlarında yöntemim bu olacaktır.

Çağdaş Türk Edebiyatı, Şükran Kurdakul, May Yayınları, 125 lira.

Kurdakul, «Edebiyatımızın son yüzyılda kazandığı gelişmeleri yansıtmaya amacı ile» hazırladığı kitabında iki temel ilkedeki yola çıktığını belirtiyor: «1 - Edebiyat hareketlerini, toplumsal koşullardan soyutlamadan vermek, 2 - Eskiye 'yeni'yi, geride kalan 'ileri'yi dönemlerinin özellikleri, gelişim aşamaları içinde ele almak.» Yazarın yöntemine de bu iki ilke yön veriyor.

Kurdakul 1900 - 1975 yıllarını kapsayan Çağdaş Türk Edebiyatı Tarihi'nin yayımlanan bu cildini **Meşrutiyet Dönemi'ne** ayırması. Ama böyle bir dönem sınırlamasına girince, çözmek zorunda olduğu bir başka sorun var yazarın. Yakın tarihimizin bu evresinde yetişen sanatçılardan birçoğu Cumhuriyet döneminde ongunluk yıllarının ürünleriyle çıkıyorlar karşımıza. Üstelik bu ürünler yeni bir dünya görüşünün, değişen toplumsal ve siyasal koşulların damgasını da taşıyorlar. Bir bölümlenme yapmak da zorunlu olduğuna göre hangi ölçüye

dayanılarak gerçekleştirilecek bu?

Kurdakul, «toplumsal tarihin özel ayrımlarını da göz önünde tutarak, gerçekte tümü burjuvazlaşma sürecinin değişik evrelerinde yaşamalarına karşın, kişilikleri Cumhuriyetten önceki yıllarda oluşan sanatçıların, yazarların, düşün adamlarının» Meşrutiyet Dönemi'nde verilmesini uygun buluyor. 1900 öncesinin de geniş bir özeti sunuyor. Böylece Servet-i Fünun'dan Millî Edebiyatçılara ve hececilere, Hüseyin Rahmi'den Mahmut Yesari'ye, ürünler açısından bakarsak Meşrutiyet dönemini çok aşan bir çerçeveye çizeriz.

Tartışılabilir bir bölümlenme bu. Ama insan ömründen kısa tarihi dönemler söz konusuysa, hele bunlar geçiş dönemleriyse bir bakıma kaçınılmaz. Sözelimi, Meşrutiyeti, Cumhuriyeti ve çok partili dönemi yaşamış bir Yakup Kadri'yi hangi bölümde ele alabilirsiniz? Akımlara bağlanmak da benzeri sakıncaları taşıyor. Üstelik akımlar çok daha kısa süreli olabilecekleri gibi, büyük ölçüde tarihi, toplumsal koşulların sonucudurlar. Sözün kısası, edebiyat tarihlerinde bölümlenmeler hep tartışılabilir bir nitelik taşırlar. Bu nedenledir ki, yüz yıllık zaman dilimleri alırız genellikle. Sözkonusu yüz yılın toplumsal ve kültürel gelişim aşamalarına bağlı kalınarak kişilikler sergilenir. Kurdakul'un çıkış noktası da bu bir bakıma.

Elimizdeki ilk kitapta XIX. yüzyılın toplumsal tarihini kısaca özetleyerek XX. yüzyılın tarihi özelliklerini belirleyen Kurdakul, XIX. yüzyıldan XX. yüzyıla kalan dil, tarih ve edebiyat alanındaki değerler üzerinde de duruyor. Geçmiş kültür tarihini özetliyor bu kez. Ardından Edebiyat-ı Cedide'nin XX. yüzyıldaki üç temsilcisi, Tevfik Fikret, Cenap Şehabettin ve Halit Ziya Uşaklıgil üzerinde duruyor. Bunu genel olarak ele alınan Fecr-i Ati topluluğu ve Millî Edebiyat akımı izliyor. Yeni çağdaki düşün akımlarının da sergilenmesinden sonra, «Şiir, Hikâye/Roman, Tiyatro, Deneme - Eleştir-